

Miloš Junek

**ZAČÍNÁME SE
SUCHOZEMSKÝMI
ŽELVAMI**

Začínáme se suchozemskými želvami

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Miloš Junek

Začínáme se suchozemskými želvami – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

© Miloš Junek, 2022

ISBN tištěné verze 978-80-264-4431-2

ISBN e-knihy 978-80-264-4448-0 (1. zveřejnění, 2022) (ePDF)

ZAČÍNÁME SE SUCHOZEMSKÝMI ŽELVAMI

MILOŠ JUNEK

OBSAH

Úvod	6
Proč vlastně chovat právě želvu?	8
Nejčastěji chované druhy suchozemských želv u nás.	11
Kterou želvu tedy vybrat?	58
Jak želvu převézt a co s ní doma?	67
Terárium, akvárium, želví stůl?	69
Jaký substrát použít.	81
Želvy a teplota	86
Přehřátá želva.	100
Kdy dát želvu ven do výběhu a kdy zpět do terária	105
Je pro želvy důležité UVB záření?	110
Strava suchozemských želv	115
Vlhkost a koupání želvy	121
Venkovní ubikace pro želvy.	125
Rozšíření chovu.	133
Co se želvou, když jedeme na dovolenou.	136
Jak želvu zimovat a odzimovat?	140
Želvy, které nezimují.	148
Pohlavní dospělost	153
Snášení želvích vajíček	159
Inkubace vajíček	165
Vápník pro želvy a tvrdost krunýře.	175
Deformace krunýře – rachitis	182
Nejběžnější nemoci želv	187
Úprava drápů, zobáku a krunýře želvy.	202
Administrativa a CITES	210

ÚVOD

Sedím s tužkou v ruce nad čistým listem a přemýšlím, co vám, čtenářům, do úvodu své knihy napsat. Nejsem spisovatel, a přesto jsem se jako první chovatel u nás pokusil sestavit tuto „kuchařku“, knihu určenou nejen začátečníkům...

Starověké civilizace měly představu, že je Země plochá a nesou ji na zádech čtyři sloni, kteří stojí na krunýři obří želvy (tento motiv ostatně můžete znát z fantastických knih Terryho Pratchetta). Od té doby společnost i vědecké poznatky pokročily – a želvy se těší mezi lidmi neutuchající oblibě. Jsem především chovatelem, chovu suchozemských želv se věnuji bezmála 25 let. Choval jsem až 13 druhů těchto nádherných tvorů – a o své chovatelské zkušenosti jsem se rozhodl s vámi podělit. Rád bych již na tomto místě poděkoval chovateli Honzovi Haltufovi st., který mně byl rádcem a kamarádem od mých prvních chovatelských krůčků. Pořídil jsem tehdy malému synovi jednu malou želvičku... Aniž bych tušil, že toto rozhodnutí změni navždy můj život.

Knihou není určena primárně odborníkům, ale široké chovatelské základně začínajících chovatelů suchozemských želv. Měla by vám otevřít vědomostní bránu a naučit vás to nejzákladnější, co pro chov potřebujete. Není určena chovatelům želv vodních, ty jsem nikdy neovládl. Tyto želvy jsou náročnější pro domácí chov, ostatně podle mého názoru se jim ideálně daří ve venkovním jezírku.

Snažil jsem se cíleně vyhnout maximu odborných výrazů a popsat chov a problematiku s tím související jazykem běžného chovatele želv. Chci vám být rádcem v nelehkých situacích, které mohou při chovu nastat. Pomoc či radu kniha nabízí u témat, jako jsou výběr želvy, chovná zařízení, stavba venkovních výběhů, onemocnění zvířat, zimování atd.

Tato kniha by vám měla usnadnit chov těchto úžasných tvorů, kteří jako jedni z mála přežili miliony let prakticky beze změny – ano, takto odolné a jako druh prastaré želvy opravdu jsou. Ale ať to zazní hned v úvodu a jasně: nenapsal jsem knihu ukazující jedinou správnou cestu úspěšného chovu suchozemských želv, na to si netroufám – jistě se najdou chovatelé, co nebudou s některými mými názory souhlasit. Nabízím vám s pokorou jednu z možných cest, s jejíž pomocí může být váš chov úspěšný tak jako můj. Snažím se zde předat vám dlouhodobé zkušenosti, které jsou leckdy vykoupené těžkými chovatelskými zklamáními či přešlapy. Těm se ostatně nevyhne žádný velký chovatel.

Rád bych nakonec oslovil vás, chovatele želv, kteří vlastníte svého miláčka možná už desítky let a váš chov je dodnes bezproblémový. Až si přečtete tuto knihu, možná zjistíte, že se váš způsob chovu v mnoha směrech rozchází s mými zkušenostmi a radami, a řeknete si: Tak, teď se budeš mít, Ferdo, lépe! A želvě následně vše přebudujete.

Nedělejte to, prosím. Zůstaňte u chovu, na který je váš miláček za ty roky zvyklý. Ano, drobné chyby se dají odstranit, ale podstata by měla být zachována. Neboť vámi kdysi zvolená cesta může být další z mnoha úspěšných odpovědí na otázku, jak chovat suchozemskou želvu v domácích podmínkách. Váš želví kamarád to ocení, protože každá radikální a náhlá změna chovu vede většinou k neočekávaným komplikacím.

V této knize najdete často zmínku o nejčastěji chované suchozemské želvě u nás – o želvě zelenavé. Budu rád, pokud, v případě že se rozhodnete pro její chov, resp. pro chov jakéhokoliv dalšího druhu suchozemských želv, mě budete kontaktovat a popřípadě zvíře u mě rovnou zakoupíte. Rád vám želvu včetně chovatelského příslušenství i dovezu. Ochotně vám pak poskytnu veškeré rady a odpovím na všetečné otázky dětí. Přeji vám, aby chov želv a vaše soužití s nimi byly naprosto bezproblémové a přinesly vám hodně radosti.

Miloš Junek

PROČ VLASTNĚ CHOvat PRÁVĚ ŽELVU?

V následujících kapitolách probereme detailně pravidla chovu suchozemských želv. Zkusme si ale hned na počátku objasnit, proč má smysl uvažovat o pořízení zrovna tohoto živého tvora.

Želvy jsou symbolem dlouhověkosti a určité životní síly. Jsou pro nás inspirací a zdrojem poznatků o způsobu života prehistorických plazů. Vždyť jsou tu s námi na planetě miliony let – přesněji řečeno více než 200 milionů let. K chovu želv je potřeba přistupovat zodpovědně, neboť v přírodě jsou ohrožené, a některým druhům dokonce hrozí vyhynutí. Každý chovatel by si současně měl být vědom – s ohledem na dlouhověkost těchto tvorů –, že si želvu pořizujete na celý svůj život. Želva není morče...

Dnes chce mít skoro každý doma nějakého mazlíčka a málokdo má současně dostatek času (např. denně venčit psa). Lidé také hodně cestují, a to může být se zvířaty komplikované. Želva si spokojeně žije ve svém teráriu, doma nebo ve venkovním výběhu, a vůbec ji nestresuje, když na ni nemáte každý den čas. Pokud má přístup k vodě a dostatek potravy, vydrží bez péče i několik dní. A bez problémů zvládne i vaši případnou dovolenou. Želví způsob života je velmi úsporný, v přírodě jsou tyto tvorové uzpůsobeni drsným podmínkám suchých oblastí s minimem čerstvé potravy. Nevýhodou je snad jen to, že se s želvou prostě pomazlíte pouze velmi omezeně – avšak vztah k vám si i tak dokáže najít. Stačí, když přijdete do její blízkosti s nějakou pochoutkou, a jakmile vás uvidí, hned se přiběhne podívat. Pokud želvy chováme více let, dokáží spolehlivě rozpoznat členy rodiny, u níž žijí, a projevit svoji náklonnost.

Pro chovatele-začátečníka jsou vhodné víceméně všechny druhy evropských suchozemských želv. Pokud budete želvu chovat výhradně v teráriu, je lepší pořídit si menší druh, např. želvu zelenavou (*Testudo hermanni*), v ideálním případě pak její menší formu. Ke svému životu potřebují kromě stravy a vody hlavně teplo, světlo (včetně nezbytného UV záření). A samozřejmě nesmíme zapomenout na substrát, který udržuje v chovných prostorách tolik potřebnou vlhkost. Tyto podmínky želvě zajistíte doma v teráriu, které má odvětrání a nainstalované příslušné světelné a tepelné zdroje; případně v letním výběhu na zahradě. Tam jsou želvy velmi spokojené a ani není zapotřebí vynakládat příliš úsilí, neboť jde o přirozené prostředí. Od jara do podzimu ve venkovním výběhu nejsou zapotřebí zdroje světla a tepla, postačí miska s vodou a nějaký ten úkryt. Možností pořízení příslušného vybavení je v současné době mnoho, na internetu najdete řadu e-shopů nabízejících již kompletní terárium i možnost nechat si jej vyrobit na míru. Na mém e-shopu (euzelva.cz) naleznete vše potřebné pro chov želv.

Nejlepším přístupem při chovu želv je uvědomit si, v jakých podmínkách žijí tito tvorové v přírodě, a tyto podmínky se následně snažit napodobit i v domácím chovu. Je vhodné nešetřit při výběru zdroje UV záření, terárium nepřehřívat, aby měla želva možnost zalézt si do chladnějšího rohu a zahrabat se do vlhkého substrátu. Uspořádejte terárium tak, aby se želva nemohla zranit, utéct a aby bylo místo dostatečně větrané. Pokud se vám želva při prozkoumávání prostoru obrátí na záda, měla by se vlastními silami vždy otočit do správné polohy. Problémem je, pokud zůstane otočená vzhůru nohama pod zdrojem tepla. Proto raději pod zdroj neumístujte např. hladký kámen. Pokud investujete do základního vybavení, pořídíte dostatečně velké terárium, kde občas vyměníte substrát, tak už vás další velké investice nečekají. Něco bude stát svícení, ale to je v poměru ke spotřebě domácnosti zanedbatelná položka. Jako příklad uvedu plně vybavené terárium o velikosti 80 × 40 × 40 cm, s denním svícením, UVB a výhřevným světlem. V takovém případě se hodinová spotřeba rovná přibližně 54 W elektrické energie.

Lidem želva neublíží, ale to víte, že se vás může pokusit zobákem ochutnat – hrozí maximálně nějaký ten stisk, u větších želv i silnější. No a konečně ono až mytizované zimování – uvedme již nyní, že není pro přežití želvy nezbytné, při pravidelném zimování se však želvy dožívají vyššího věku.

Shrňme si tedy klíčové důvody pro chov suchozemské želvy:

- 1) Dlouhověkost – želvy se dožívají běžně 80 až 120 let, jsou to společníci na celý život.
- 2) Strava, nároky na stravu a vodu – želva, aniž bychom ji týrali, vydrží delší čas bez vody, čerstvé stravy, přítomnosti majitele a třeba v létě je spokojená na každé louce; i zimní strava je nenáročná s hlavní složkou v podobě čínského zelí.
- 3) Hluk – želva patří ke zvířatům, které neruší nás, natož sousedy, nadměrným hlukem.
- 5) Naše dovolená – týden, čtrnáct dní, to není pro želvu žádný čas, vystačí si sama, nijak netrpí a ke spokojenosti jí stačí seno nebo suchá tráva a vhodné prostředí (výběh či terárium).
- 6) Naše přítomnost – ano, s člověkem se kamarádí, ale bez něho nijak výrazně netrpí. Obzvláště pokud má dalšího želvího kamaráda.
- 7) Naše péče – odpadá každodenní, leckdy únavná péče, která je zapotřebí u jiných domácích mazlíčků, hlavně savců.
- 8) Úklid prostorů – suchozemská želva nevyžaduje každodenní čištění chovných prostor, ve venkovním výběhu má minimální časové nároky.
- 9) Velikost želvy – většinou 15–20 cm, to nás na životním prostoru skutečně neomezí.

NEJČASTĚJI CHOVANÉ DRUHY SUCHOZEMSKÝCH ŽELV U NÁS

Želva zelenavá (*Testudo hermanni*): Domácí oblíbenec

Testudo hermanni – želva zelenavá, často také přezdívána želva domácí. Tak ji nadneseně nazývají i někteří odborníci, protože jde o pravděpodobně nejrozšířenější želvu v našich končinách. Kdo z nás „starších“ si ostatně ze školy pamatuje jinou? Budu, jak je mým zvykem, psát výhradně o svých zkušenostech s tímto druhem.

Druh *T. hermanni* byla naše první želva, kterou jsme koupili ve zverimexu. Do roka nám bohužel uhynula. Od začátku měla problémy a zdravotní obtíže a vše dovršila naše bezmezná důvěra v knižní publikace starších vydání, jak jinak. Dnes už se mi daří chov tohoto druhu na jedničku. Dospělé želvy jsem postupně nakupoval hlavně

Typickým znakem pro tento druh (kromě charakteristického zbarvení) je kostnatý trn na konci ocásku.

od menších chovatelů a šlo většinou o náhodné koupě. Mám proto v želvím parku pestrout paletu velikostí a zbarvení. Želvy pocházejí vlastně každá odjinud a až u mě si musely zvykat na společný život v početné skupině. Mohou mít společný venkovní výběh s *Testudo graeca*, přičemž nedochází k mezidruhovým potyčkám ani mezi samci. Nejlepší je ale chovat každý druh samostatně, a to platí vesměs pro všechny druhy želv. Můžeme sice chovat druhy, které žijí v přírodě na stejných lokalitách, společně, ale na omezeném chovném prostoru to nedoporučuji.

Ubikace, která slouží mým želvám zelenavým jako úkryt, je elektricky chráněna proti teplotě nižší než +4°C, želvy tak mohou být od brzkého jara až do pozdního podzimu ve venkovním výběhu. Tedy až do doby, než se už zimující přesunou do vnitřního sklepení, do zimoviště, kde se lépe v našich klimatických podmínkách udržuje ideální teplota pro zimování.

Zakoupení dospělých zdravých jedinců s kompletními doklady je obtížné hlavně u samic, ty jsou prakticky nedostupným „zbožím“. Sehnat samce je jednodušší, ale v obou případech jde o silně stresující akci s nejistým výsledkem (doklady, zdravotní stav...). Moje želvy jsou kompletně očipované a čísla nebo znaky na krunýři jsou pouze informativní – prostě abych poznal Ferdu od Maxe.

Po odzimování se dle počasí dostávají leckdy velmi pomalu do plné aktivity, začínají růst, snášet a jejich žravost nezná mezí. Toto období jim vydrží v našich podmínkách až do léta, kdy během měsíce července začínají želvy stagnovat v růstu a aktivitě a postupný útlum pokračuje v následujících měsících až opět do začátku zimování (v našich klimatických podmínkách usínají většinou až v listopadu). Reprodukční období mají zpravidla pro tuto sezónu za sebou a s nastupujícími letními teplotami vylézají jen ráno a pak až večer, zbytek dne pospávají někde ve stínu. Jejich apetit postupně slábne s postupujícím létem. Znatelná příprava na zimu začíná již během měsíce září, dle počasí, rapidně sníženou aktivitou a chutí k jídlu. Postupně stále méně a méně vylézají a začátkem listopadu jde už jen o chvilkové slunění se v případě pěkného počasí. Klesající teploty a zkracující se den je dokonale připraví na zimní spánek.

Jako druh patří želva zelenavá – díky poměrně jednoduchému chovu a všeobecným nárokům na něj – začínajícím chovatelům. Jejím prostřednictvím mohou poznávat základy želvího chovu jako takového, než se případně vrhnou na chov jiných, exotičtějších druhů suchozemských želv, které již vyžadují určité zkušenosti. Pokud hovoříme o želvách zelenavých jako o nenáročných, neznamená to, že jejich místo bude někde v krabici bez osvětlení. Tyto želvy se nicméně dokážou výborně adaptovat na naše podnebí, a pokud mají vhodné chovné podmínky, netrpí na nemoci, nejsou choulostivé, co se týče počasí, mohou být od brzkého jara do pozdního podzimu dnem i nocí ve venkovním výběhu.

Ukázka podoby společného venkovního výběhu určeného pro želvy zelenavé a želvy žlutohnědé

Podle výskytu se tento druh dále (pozor, zcela neoficiálně – v úředních dokladech bude vždy stát pouze *Testudo hermanni*) dělí na poddruhy *Testudo hermanni boettgeri* (želva zelenavá běžná) a *Testudo hermanni hermanni* (želva zelenavá menší). V přírodním prostředí se želva zelenavá běžná vyskytuje na velmi rozsáhlém území začínajícím na západě Evropy na Pyrenejském poloostrově, pokračujícím na východ přes Itálii, bývalou Jugoslávii, Albánii, Rumunsko, Bulharsko, Řecko a končícím v západním Turecku. Poddruh *Testudo hermanni hermanni* se vyskytuje hlavně na západě kontinentu, ve Francii, Španělsku a na Baleárech (zde v nadmořské výšce 500–600 m n. m.). Rozdíl mezi nimi je nepatrný hlavně ve zbarvení (*Testudo hermanni hermanni* jsou na plastronu – spodní části krunýře – výrazně podélně černé) a velikosti. Určení těchto poddruhů je vyloženo doménou odborníků a laik vlastně nemá šanci je od sebe rozpoznat. Nicméně pro úplnost informací dodejme, že, zjednodušeně řečeno, poddruh **želva zelenavá běžná** (*Testudo hermanni boettgeri*) dorůstá velikosti 17–25 cm a o něco menší poddruh **želva zelenavá menší** (*Testudo hermanni hermanni*) velikosti 14–17 cm. Tak jako u všech druhů želv jsou uvedené rozměry pouze orientační a určitě se najdou jedinci, kteří budou vyčnívat z řady, přičemž vliv má i lokalita výskytu. Zjednodušeně lze např. konstatovat, že čím více na východ (Chorvatsko/

Barevný rozdíl mezi mláďaty želv *Testudo hermanni hermanni* (vlevo) a *Testudo hermanni boettgeri*

Dospělé želvy *Testudo hermanni hermanni*: velikost samce (vpravo) a samice

Albánie/Řecko/Bulharsko) se lokalita výskytu dané želvy zelenavé nachází, tím větší jsou její dospělí jedinci. A konečně je třeba dodat, že „úsporné rozměry“ želvy zelenavé jsou její klíčovou předností v očích českých chovatelů.

Samci jsou u tohoto druhu asi o třetinu menší než samice a mají při pohledu shora krunýř vzadu výrazně širší než v přední části. V přírodě se želva zelenavá dožívá přibližně 70–100 let. Tento druh může vyžadovat klidové období, a ačkoliv není zimování podmínkou jeho přežití, je vhodné jej želvě popřípadě umožnit, a to buď snížením teploty, či přímo zazimováním.

„Vlastnictvím“ želvy je samozřejmě i její tvrdý krunýř, z něhož nemůže nikdy vylézt. Je to i její ochrana proti pádu, vetřelcům nebo povětrnostním vlivům. Tedy ochrana dokonalá.

Středomořské želvy jsou téměř výhradně býložravé, na to je třeba při jejich chovu pamatovat. Brzy na jaře, když ještě nejsou dostupné přírodní traviny, dostávají čínské zelí. Hned, jakmile začne růst tráva, přejdu ve svém chovu dle možností na ručně trhanou a tříděnou směs bylin, kde většinu tvoří pampeliška včetně květů, jitrocel či

Želva zelenavá (*Testudo hermanni boettgeri*)

jetel. V období, kdy dozrává ovoce, dostanou želvy zelenavé sem tam jahodu, třešeň, jablko, a to vždy umírněně a jen pokud jsou právě dostupné v přírodě, tedy v době sklizni daných ovocných druhů. Občasné posyp potravy vápníkem neuškodí hlavně v jarním období před snášením vajíček. Dle statistik váhy želv soudím, že to ani není potřeba – všechny želvy, které jsem kdy získal, šly do půlroku s váhou nahoru, a to většinou o 10–40 % původní hmotnosti. To poukazuje na vhodně zvolenou stravu i dobré chovné podmínky jako takové. Nepoužívám žádné granule a jiné přídatné umělé produkty při chovu ve venkovních výběžích. Výjimky existují pouze během zimního období a u želv, které nezimují. V tomto případě je potřeba stravu obohatit speciálními granulami pro suchozemské želvy. V tomto období se navíc přece jen musíme spolehnout na zeleninu, která se prodává v supermarketech, a ta není, co si budeme povídat, zrovna prvotřídní kvality.

Želvu zelenavou můžeme chovat bez obav od května do konce září ve venkovním výběhu nebo na balkóně – na něm potřebuje vytvořit pouze dostatečně velký vzdušný úkryt, kam se schová před sluncem a případnou nepohodou. Jako studenokrevný plaz neumí želva regulovat svoji teplotu, a tak je životně závislá na chovných teplotách, jež se pohybují okolo 25 °C. V domácím prostředí chovu může být želva situována v teráriu, želvím stole nebo v akváriu – zde umístíme výhřevný zdroj a popřípadě další nutné osvětlení a nezbytnosti, jako jsou misky, substrát či úkryt. Chov v bytě na podlaže není pro želvy všeobecně vhodný, i když je hlavně laickými chovateli stále často praktikovaný. Teplota u podlahy je vždy v bytě ta nejnižší a zdaleka se neblíží ideálnímu chovnému prostředí. To nutí želvu buď vyhledávat teplejší prostředí, např. někde u radiátoru, zadní strany lednice nebo v blízkosti jiného zdroje tepla. Nebo naopak ten nejchladnější kout, kde často odpočívá, leckdy i delší časový úsek v rádech týdnů. Jde pak v podstatě o částečné zimování.

Želva zelenavá snáší běžně 2–6 vajíček. První snůška v rámci mých statistik v závislosti na počasí daného roku přichází zpravidla během května, druhá a případně třetí snůška vždy s odstupem 15 až 20 dní od té předchozí. Samice standardně po usilovném hledání a pár pokusných jamkách vyhrabe v dopoledních hodinách jamku „finální“, snese vajíčka a opět vše zadními nohama řádně zahrabe a udusá. Celá tato operace trvá asi hodinu až hodinu a půl. Bez inkubátoru se nám však malé želvičky nevylíhnou, protože denní průměrná teplota pro inkubaci želv tohoto druhu je v rozmezí 27–33 °C. Líhnutí začíná mezi 55. a 60. dnem od počátku inkubace.

Želvy zelenavé jsou u nás díky úspěšným odchovům snadno dostupné. Cena mláďat se pohybuje u chovatelů mezi 1 700 a 2 700 Kč. Určitě se to vyplatí a je povinností každého zakoupit želvu s kompletními doklady CITES. Na trhu se najde spousta podvodníků, kteří sice nabízejí želvy na první pohled levněji, ale záhy zjistíte, že doklady jsou neúplné nebo zcela chybí – ostatně podobná činnost je trestná. Rizika nechť si zváží každý sám, ale věřte mi, že úspora 500 Kč nestojí za případné problémy. Při

známé dlouhověkosti želvy je to investice na celý život – a leckdy i pro vaše děti. Vždyť želvy nás při správné péči a potřebném štěstí přežijí.

Jedno upozornění na závěr: Tento druh potřebuje při nákupu či prodeji příslušné dokumenty CITES a podléhá registraci! Více k instituci CITES, viz s. 210, kapitola Administrativa a CITES

Želva vroubená (*Testudo marginata*): Evropský král

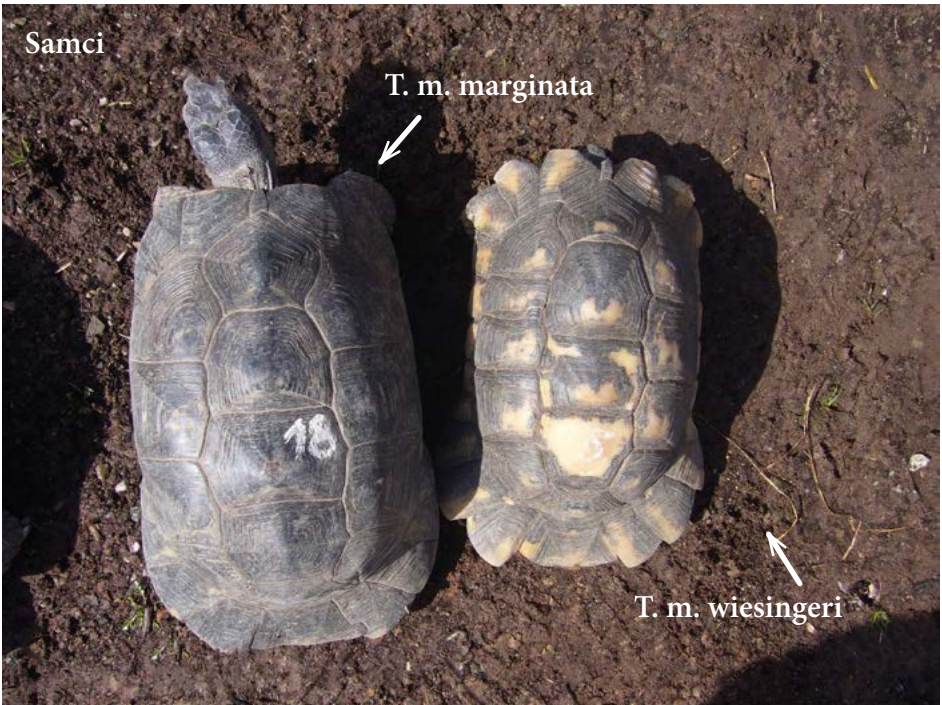
Druhou nejčastěji chovanou suchozemskou želvou u nás je v současnosti **želva vroubená** (*Testudo marginata*). Je to největší zástupce středomořských želv. Dosahuje – na evropské želvy – skutečně důstojné velikosti a hmotnosti. Pro poměrně jednoduchý chov a nižší nároky přesto patří jednoznačně do rukou zejména začínajícím chovatelům, kteří by díky ní měli poznávat základy chovu želv. Neznamená to, že je s želvou vroubenou nuda nebo že se snad nehodí i pro zkušenější chovatele želv. Z evropských želv na tento druh osobně nedám dopustit. Má jednu velkou výhodu: na rozdíl od ostatních druhů se vám ve venkovním výběhu hned tak v trávě neschová. Její zbarvení se pohybuje od kompletně černých jedinců až po světlejší

Typickým znakem tohoto druhu je, opět vedle specifického zbarvení, jakási „sukénka“ či „závoj“ v zadní části krunýře, jenž je viditelný pouze u dospělých želv.

Samci

v podobě béžových fleků na karapaxu (krunýři). Právě proto se jedinci v trávě prostě nedají přehlédnout – jaký rozdíl třeba ve srovnání s želvou zelenavou!

Želva vroubená se přirozeně vyskytuje, jako většina evropských druhů suchozemských želv, ve Středomoří, nejvíce je rozšířena v Řecku, například okolo Olympu. Laicky česky označovaný poddruh želva vroubená běžná (*Testudo marginata*) dorůstá velikosti 25–33 cm a menší poddruh želva vroubená menší (*Testudo marginata weissingeri*) pak 23–27 cm. Váha dospělých jedinců nejčastěji osciluje mezi 2,5 a 3,5 kg. Želvy vroubené díky podlouhlému tvaru působí opticky větší, než ve skutečnosti jsou. Mají v mnoha případech krásný jakoby závoj na zadní třetině karapaxu (krunýře), samci ho mají malinko výraznější. Samice jsou sice většinou o něco větší než samci, ale ve skupině jsou podle velikosti téměř k nerozeznání, což u středomořských želv jiných druhů není obvyklé.

Jedná se o klidné želvy, které mezi sebou nesoupeří, a to ani samci. Želvy netrpí na žádné nemoci a jedinou výjimkou je jarní vodnatá rýma, kde jde pravděpodobně o velké rozdíly mezi nocí a dnem v teplotách. Na želvách není znát žádná změna, kromě mokrého nosu. Rýma přejde sama zrovna tak, jako začala. Stává se to každoročně u většiny jedinců.

Také želva vroubená – podobně jako již zmiňovaná želva zelenaná – se v přírodě dožívá úctyhodných 70–100 let. Tento druh může během chovného roku kdykoliv vyžadovat klidové období – odpočinek. Zimování sice není podmínkou jeho přežití, ale v tomto případě je potřebné a vhodné ho umožnit. Pokud želvy chováme výhradně ve venkovních výbězích, pak z naší strany chovatele není zapotřebí dělat nic a stáváme se vlastně pozorovateli, necháme želvu vroubenou odpočívat a pouze kontrolujeme. Želva se většinou zahrabe v boudě do sena či jiné podestýlky. U nezimovaných želv chovaných během zimního období v domácím prostředí často přichází potřeba odpočinku – a tady pak chovatel musí zareagovat snížením teplotních a světelných chovných podmínek a nechat želvu odpočinout. Simulujeme tímto způsobem roční období léto až zima.

Zde si dovolím jednu obecně platnou vsuvku – netýká se jen želv vroubené: Kdo se necítí na klasické zimování, nemá vhodné podmínky nebo dostatek znalostí a odvahy, ať raději od tohoto kroku upustí. Každý rok mi volá spousta lidí a svěřují se, jak jim během zimy uhynula

želva. Někdy je to z neznalosti problematiky zimování, jindy hraje roli podcenění rizik nebo absolutně nesprávný postup. Často také dojde k přírodní selekci, kdy ani nejlepší a nejvhodnější zimování nedokáže želvu zachránit.

S ohledem na středomořský „původ“ potřebuje i tento druh želv pestrou stravu, nejlepší luční směs. Nejvhodnější je list či květ pampelišky, jitrocel, žebříček, jetel a další traviny. Není potřeba dělat tříděný sběr bylin, stačí posekat kus louky a předhodit želvám netříděnou směs. Samy si vyberou, co jim chutná nejvíce. V zimním období si vystačíme s čínským zelím, čekankou, polníčkem a rukolou. Salátem krmíme pouze občas a pouze v době sklizně. Salát všechny želvy z nějakého důvodu milují, a pokud si na něj zvyknou, odmítají jinou stravu. Výsledkem je u rostoucích želv rachitis a jiné nemoci. Salát neobsahuje potřebné látky ke zdárnému vývoji žádné suchozemské želvy. Občas jako pochoutku můžeme dát kousek ovoce – druhy pěstované u nás, jako je jablko, hruška, jahoda, třešně. Opět není nutné to s množstvím ovoce „přehánět“.

Želvu vroubenou, jako všechny druhy želv vyskytující se přirozeně ve Středomoří, můžeme chovat bez obav od května do konce září ve venkovním výběhu nebo na balkóně. Potřebuje pouze dostatečně velký vzdušný úkryt, kam se schová před přímým sluncem a případnou nepohodou. Jako studenokrevný plaz neumí regulovat svoji

teplotu a je závislá na chovných teplotách, které se pohybují okolo 25 °C. V domácím prostředí chovu může být v teráriu, želvím stole nebo akváriu, kam umístíme vřehřevný zdroj a popřípadě další nutné osvětlení a nezbytnosti v podobě misek, substrátu či úkrytu. Chov v bytě na podlaze není všeobecně pro želvy vhodný – a to platí jednoznačně i pro tento druh.

Želva vroubená snáší běžně 4–12 vajíček, avšak bez inkubátoru se nám malé želvičky nevylíhnou, protože denní průměrná teplota pro inkubaci želv tohoto druhu je v rozmezí 27–33 °C.

Cena dospělých želv se pohybuje okolo 8–12 tisíc korun a hodně záleží na okolnostech prodeje: od zdravotního stavu až po doklady a pohlaví. Mláďata se běžně prodávají u chovatelů v cenovém rozmezí 1 800–2 500 Kč, většinou je to závislé na konkurenci a kvalitě.

Také tento druh potřebuje při nákupu či prodeji CITES a podléhá registraci!

Testudo marginata stále není v našich podmínkách natolik běžná jako např. *Testudo hermanni* a teprve se zabydluje v povědomí začínajících chovatelů. Strašákem bývá leckdy její velikost. Avšak přiznejme si, že až na výjimky je dospělé evropské želvě každé terárium malé. Potřeba větších prostor či výběhu je přítomná všeobecně. Želva

Na fotografii jsou stejné želvy téhož pohlaví, přičemž jedna zimovala a druhá ne. Rozdíl ve velikosti už po jednom roce je viditelný na první pohled.

vroubená dorůstá do dospělé velikosti při správné péči, chovných podmínkách a při pravidelném zimování až ve věku 15–20 let. Něco jiného je opačný přístup s nadbytkem nesprávné stravy, bez zimování a v ideálních terarijních podmínkách – tehdy může být dospělá i před 10. narozeninami. Ano, tak rapidně ovlivňují chovné podmínky želvů růst – ostatně týká se to víceméně všech druhů suchozemských želv.

Želva stepní (*Testudo horsfieldi*): Velký krtek

Želva stepní je co do počtu třetí nejrozšířenější suchozemskou želvou chovanou dnes v Česku. Bývalo tomu jinak. Dříve to byl pravděpodobně nejrozšířenější druh suchozemských želv na našem území, během posledních let jej však předběhla želva zeleňavá – *T. hermanni*. Minulé masivní rozšíření želvy stepní u nás bylo dáno importem z oblasti bývalého SSSR a chybějící ochranou CITES. Želvy stály pár korun, podle pamětníků okolo 50 Kč, a dovážely se po tisících. Ty doby se možná mohou vrátit, neboť počátkem roku 2010 byla želva stepní jako jedna z mála evropských želv